

Jelkép 1998/1

SZECSKŐ TAMÁS (1933–1997)

1997. december 14-én elhunyt dr. Szecskő Tamás kandidátus, a Tömegkommunikációs Kutatóközpont (TK), illetve jogutódja, a kilencvenes évek elején felszámolt Magyar Közvéleménykutató Intézet (MKI) főigazgatója. Mint oly sok kezdeményezés a társadalmi kommunikáció tudományos igényű vizsgálatának területén, folyóiratunk azonos nevű elődjének alapítása is Szecskő Tamás nevéhez fűződik; 1980-tól a lapgazda MKI 1991-ben bekövetkezett megszűnéséig főszerkesztőként gondozta a kiadványt, majd az 1994-ben újraindított JEL-KÉP szerkesztésében a tanácsadó testület tagjaként működött közre.

Lapunk Szecskő Tamás egyik utolsó írásának újraközlésével és annak a beszédnek a publikálásával adózik egykori főszerkesztője emlékének, amellyel a temetésen Kováts Ildikó, az MTA–ELTE Kommunikációelméleti Kutatócsoport munkatársa búcsúzott tőle a volt kollégák nevében.

BÚCSÚ SZECSKŐ TAMÁSTÓL EGYKORI INTÉZETE MUNKATÁRSAINAK NEVÉBEN

Szecskő Tamás életművének talán legjelentősebb része a Tömegkommunikációs Kutatóközpont – a későbbi Magyar Közvéleménykutató Intézet – létrehozása és mintegy húszéves működtetése volt. A Tamás búcsúztatására itt összegyűlt család, barátok, kollégák tudjuk jól, hogy az intézet már hét éve nem létezik. Talán mi magunk sem gondoltuk, hogy volt igazgatónk, Szecskő Tamás sorsa ennyire egybeforrott az intézet, a TK, illetve az MKI sorsával. Véletlen egybeesés, vagy talán nem is annyira véletlen, hogy amerikai útja során Tamásra akkor tört rá váratlanul a súlyos betegség, mikor az intézet is egyre reménytelenebbül küzdött a fennmaradásért. A rendszerváltás pozitív folyamatait kísérő médiaháborúnak, a pártok népszerűségért vívott öldöklő harcának, a kölcsönös bizalmatlanság és bűnbakkérés zűrzavarának méltánytalanul áldozatul esett az intézet, és vele együtt Tamás is.

Az 1991-es helyzet ellentmondásosságát mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy az az új, demokratikus állami-politikai vezetés vonta meg intézetünkötől bizalmát, melynek 1990-es választási eredményeit közvéleménykutatóink a nemzetközi szakmai irodalomban is pár-

ját ritkító pontossággal jelezték előre, és akkor, mikor az intézet igazgatója, Szecső Tamás tudományos eredményei és tudományszervező tevékenysége nemzetközi elismeréseként a Tömegkommunikáció Kutatók Nemzetközi Szövetsége főtitkára volt. Félreértések elkerülése végett: 1987-ben, mikor Barcelonában főtitkárrá választották, a Nemzetközi Szövetség tagjainak legfeljebb ha egyötöde-egyizede jött az akkori szocialista országokból. Tamás nemzetközi reputációját a külföldi folyóiratokban és könyvekben megjelent frásai, valamint azok a nemzetközi projektek alapozták meg, melyekben az általa vezetett intézet számos kutatója részt vett.

Lehet, hogy mi, az intézet akkori munkatársai sokmindenben nem értettünk egyet igazgatónkkal, de abban biztos vagyok, hogy mindannyiunk számára nagyon fájdalmasak és zűrzavarosak voltak az intézet felszámolását megelőző hónapok. Ez az időszak nem volt alkalmas arra, hogy nyugodt szívvel, és – amennyire lehet – objektíven értékeljük az intézet és Szecső Tamás szerepét és jelentőségét a kommunikációkutatásban és a mi életünkben – hiszen végülis sokan közülünk 15-20 évet töltöttek a TK-ban és az MKI-ban. Megkésett ez az értékelés, hiszen éppen Tamás nem hallhatja már. De úgy érzem, családjának, barátainak és magunknak is tartozom azzal, hogy vizsgálatom elmondjam, milyen képet őrzünk sokan, volt kollégái Tamásról és néhai intézetéről.

A magyar kommunikációkutatás területén nem lehet eléggé hangsúlyozni Szecső Tamás műhelyteremtő szerepét. Az általa létrehozott intézetben olyan interdiszciplináris, a problémák gyökeréig hatoló kutatások folytak, melyek ma is példaértékűek lehetnek. Szociológusok, közgazdászok, pszichológusok, nyelvészek, matematikusok, számítógépes szakértők dolgoztak együtt. Széles körű kérdezőhálózat honosította meg Magyarországon a rutinszerűen ismétlődő kérdőíves véleményfelmérések módszertanát, és vált a hazai empirikus szociológiai kutatások egyik bázisává. Nemzetközi viszonylatban is ritkaságszámba ment, hogy a közvélemény- és a médiakutatásokat egyazon intézetbe koncentrálna, a médiát és a közgondolkodás folyamatait egységükben és kölcsönhatásukban tudtuk vizsgálni. Magyarországon az első „policy” jellegű intézet volt a TK, amely egy konkrét területen – az írott és elektronikus média vonatkozásában – komplex, döntéselőkészítő elemzéseket szolgáltatott.

Az intézetben sokan voltunk, sokfajta voltunk, és sokféleképpen értelmeztük a világot, az eseményeket. Ez egyszer pozitív, másszor negatív következményekkel járt. De szinte mindenki, akinek ma a média-, a kommunikáció- és a közvéleménykutatás területén neve van, ebből az intézetből vagy a holdudvarából indult. Felhasználva és továbbfejlesztve az ott szerzett tudást és az igényességből nem engedve, azonos tradíciókat viszünk mindannyian tovább.

Gyakran estünk abba a hibába, hogy a jelen értékelési kritériumaival akarjuk mérni a múltat. Úgy gondolom, hogy az adott körülmények között sokszor heroikus erőfeszítést, diplomáciai érzéket, és hát igen, kompromisszumokat igényelt az intézet fennmaradása, annak a szűk ösvénynek a megtalálása, melyen önmagunk feladása nélkül lehetett előre haladni a kutatásokban. Mindannyian emlékezhetünk arra, Tamás milyen gyakran használta a „hic et nunc” kifejezést. Lehet, hogy közülünk sokan, sokszor nem értettek egyet azzal, ahogy Tamás az „itt és most” helyzetet értékelte, voltak, akik időnként túl óvatosnak tartották. Ezzel egyidőben azonban Tamás mintegy pufferként próbálta felfogni az intézetre kívülről gyakorolt nyomásokat, és nagy szerepe volt abban, hogy a munkatársainak túlnyomó többsége soha nem került olyan helyzetbe, hogy ma ne tudna szembenézni valamikori önmagával. Mindehhez – kelet-európai valóságunk jó ismeretében – hozzá kell tennem,

hogy az intézetnek regionális jelentősége is volt. A rendszerváltást megelőzően Kelet-Európában Leningrádtól Lipcséig a hasonló területen dolgozó kollégák a „szabadság szigetének” tekintették kutatóközpontunkat.

Szecső Tamás nagy hangsúlyt fektetett az intézet külföldi kapcsolatainak fejlesztésére, arra, hogy a nemzetközi kutatói közösségbe, a nemzetközi tudományos piacba integrálja munkatársait. Mint már említettem, kutatóink egy sor nemzetközi összehasonlító vizsgálatban vettek részt; szinte mindegyikünk eltöltött rövidebb-hosszabb időt amerikai és nyugat-európai egyetemek kommunikációs kutatóműhelyeiben, és állandó résztvevői voltunk a nagy szakmai konferenciáknak. Azt hiszem, nem kell emlékeztetnem arra, hogy helyzetünk ezen a téren kiváltságosnak számított a hazai kollégák, intézetek között. Idegennyelvű könyvtárunkat sok nyugati egyetemen dolgozó kollégánk is megirigyelte. A nyolcvanas évek kezdetétől intézményesen is aktívan részt vettünk a kommunikáció-kutatók nemzetközi szakmai szövetségének (International Association of Media and Communication Researchers – IAMCR) munkájában. Szecső Tamást és intézetünk munkatársait külföldön talán még jobban ismerték és elismerték, mint itthon. Tamás írásai sorban jelentek meg rangos külföldi szakmai folyóiratokban és könyvekben. Tudományos munkássága és nemzetközi tudományos szervező tevékenysége elismeréseként 1987 és 1991 között az IAMCR főtitkári tisztét töltötte be.

Decemberben, amikor megtudtuk, hogy Tamás meghalt, kötelességünknek éreztük, hogy az Interneten keresztül értesítsük külföldi szakmai barátait, kollégáit, és az IAMCR vezetőségét. Szentpétervárról, Lipcséből, Washingtonból, Ausztráliából, Angliából, Brüsszelből, Finnországból kaptunk üzeneteket, melyekben külföldi kollégáink Tamás iránti nagyrabecsülésüket, részvétüket és együttérzésüket fejezték ki a családnak, minden barátnak és „kollégának, akinek volt szerencséje Tamást ismerni és együtt dolgozni vele”. Az IAMCR jelenlegi főtitkára, Hamid Mowlana Washingtonból felbecsülhetetlennek értékelte azt a szellemi és szervező munkát, amelyet Tamás főtitkárként – és azt megelőzően is – a nemzetközi szövetség fejlesztéséért végzett. Borisz Makszimovics Firszov, aki most a szentpétervári Soros Egyetem rektora, táviratában hangsúlyozta annak a szerepnek a jelentőségét, amelyet volt intézetünk és Szecső Tamás személyesen a kelet-európai kommunikáció-kutatás progresszív szárnya számára jelentett.

Az intézet felszámolása után sokan – és azt hiszem, ő maga is – azt vártuk, hogy Szecső Tamás kényszerűen ugyan, de megszabadulva az intézetvezetés adminisztratív terheitől és kööttségeitől, elméleti munkában szintetizálja több évezedes szakmai tudását, és gazdag tapasztalatait kamatoztatva támogatást nyújt az egyetemi szintű kommunikációképzés megalapozásához. Ezek a remények Tamás súlyos betegsége miatt csak részben teljesültek, és ez – úgy gondolom – nagy és most már pótolhatatlan vesztesége szakmánknak. Ugyanakkor döbbenet volt látni azt, hogy Tamás, dacolva a betegségével, milyen erőfeszítéssel próbált megfelelni továbbra is a saját maga által igen magasra állított mércének. Mi, akik kapcsolatban maradtunk vele az intézet felszámolása után is – akár úgy, hogy új munkahelyünkön igényeltük Tamás szakértését vagy oktatói tevékenységét – néha úgy éreztük, már csak az akarat viszi tovább. És ha annak idején, mikor hivatali kapcsolatban voltunk egymással, és az igazgatónk volt, jó, kollegiális viszony volt közöttünk, a közelmúlt évei során – szeretnénk remélni – immár a barátai között tartott számon bennünket.

Volt munkatársai és barátai nevében búcsúzó Szecső Tamástól. Kívánjuk, nyugodjon békében, mi pedig megtartjuk jó emlékezetünkben.